

גבול צפון של עולי מצרים

1. במדבר לד, ז - ט - וזה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר: מהר ההר תתאו לבא חמת והיו תוצאת הגבל צדדה: ויצא הגבל זפרנה והיו תוצאתיו חצר עינן זה יהיה לכם גבול צפון.

2. תרגום יונתן - מן ימא רבא תכוונון לכוון לטוורוס אומנוס.

3. משנה שביעית ו, א - וכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד.

4. רש"י שיר השירים פרק ד - תשורי מראש אמנה - הר הוא בגבול צפון של ארץ ישראל ושמא אמנה ובלשון משנה טורי אמנון והר ההר שנאמר בו (במדבר לד) מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר, וכשגליות נקבצות ומגיעות שם הם צופים משם ורואין גבול ארץ ישראל ואוירה של ארץ ישראל ושמחים ואומרים הויה לך נאמר תשורי מראש אמנה.

5. כפתור ופרח יא - לדעת זה ההר אי זה הוא ואנה הוא מקומו טרחתו זמן מרובה יגעתי ומצאתי ת"ל. דע כי מן ההר המפורסם הסמוך לעכו והוא הר הכרמל ואל הצפון ימצאו קצת ראשים בים יבואו והם בשטח הארץ כמו צור וצידון ובירות. וראש קורין לו בערבי וג' אל חגר כלומר פני האבן, וסמוך לו ראס אל באסיט, וסמוך לו הר גבוה מאד מאד ושמא בלשון ערבי גבל אלאקרק, כלומר הר החלק. וזה ההר הוא יחידי ונכנס חרטומו בים.

6. ארץ חמדה ח"א שער ד, ה - לפי סברת בעל הכפתור ופרח יוצא שאשר לקח לבדו חלק בארץ יותר ממה שלקחו השבטים כולם, כי מעכו ועד ג'בל אל אקרק יש יותר ממה שיש מעכו עד נחל מצרים וזה הרי לא יתכן. חוץ מזה יש לשאול על שום מה תקרא ארץ כנען עבר הירדן המערבי, כיון שרוב השטח הוא רחוק מהירדן ומצאותיו?

צריכים אנו לקבל את דעתו של בעל תורת הארץ, או את דעתו של גולדהר, שהר ההר הוא אחד מהרי הלבנון המערבי, לפי בעל תה"א הוא הר בצפון הלבנון הנקרא בערבית ראס אל שאקא. וגולדהר... לדעתו פסגת ההר שעליו שוכן הכפר דיר אל הארץ.

גבול צפון של עולי בבל

7. שביעית ו, א - כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב.

8. גיטין ז: - היה מהלך מעכו לכזיב, מימינו למזרח הדרך טמאה משום ארץ העמים, ופטורה מן המעשר ומן השביעית, עד שיועד לך שהיא חייבת, משמאלו למערב הדרך טהורה משום ארץ העמים, וחייבת במעשר ובשביעית, עד שיועד לך שהיא פטורה.

9. תוספתא אהלות יח, ד - ההולך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טהור משום ארץ העמים וחייב במעשר ובשביעית עד שתיועד שהיא פטורה משמאל למערב הדרך טמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשרות ומן השביעית עד שתיועד שהיא חייבת עד כזיב.

10. חזון איש - ועכשיו אין אנו בקיאים ברצועה זו שמכזיב ולהלן, ובסתם פירות הולכים אחר הרוב, דעל הרוב מין אחד ומיעוט הוא שיזדמן תערובות חיוב ופטור וא"צ לעשר כל קלח וקלח מיניה וביה. ולענין ספיחי שביעית יש להחמיר שאין אנו יודעים במה להקל.

גבול דרום של עולי מצרים

11. פרשת מסעי שם - והיה לכם פאת נגב ממדבר צן על ידי אדום והיה לכם גבול נגב מקצה ים המלח קדמה: ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה והיה והיו תוצאתיו מנגב לקדש ברנע ויצא חצר אדר ועבר עצמנה: ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה.

12. רש"י יהושע יג, ג - השיחור - הוא נילוס הוא נחל מצרים הוא סמוך

לתחום מקצוע דרומי מערבית של א"י כמו שאמר באלה מסעי.

13. כפתור ופרח יא - תרגם רבינו סעדיה גאון בתפסיר, ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה, ויסתדיר מן מאזל אלי ואד אל עריש.

14. הרב יואל פרידמן - השאלה היא, האם הגבול הדרומי פונה ישירות מ"קצה ים המלח" באופן חד לכיוון מעלה עקרבים, או שהוא ממשיך דרומה בזווית קלה לכיוון הערבה, ורק לאחר מכן הוא עושה תפנית צפונית מערבית לכיוון מעלה עקרבים. לדעת תבואות הארץ הסובר כאפשרות הראשונה, כמעט כל הערבה הצפונית נמצאת מחוץ לגבולות הארץ. לעומת זאת לדעת אדמת קדש הסובר כאפשרות השנייה, חלק מהערבה הצפונית כלול בגבול פרשת מסעי. שיטה שלישית היא שיטת הרב יחיאל מיכל טיקוצינסקי בספרו עיר הקודש והמקדש. לדעתו מעלה עקרבים המוזכרת בתורה אינה מעלה עקרבים של ימינו אלא הוא שטח הקרוי בערבית "עקבה" כשהוא כולל בתוכו את כל אזור הערבה מדרום ים המלח עד אילת. לפי שיטה זו צריך להסביר שהגבול מ"קצה ים המלח" אכן פונה דרומה בזווית קלה מאוד כשהוא נמשך לאורך כל הערבה עד אילת.

שיטת הרמב"ם

15. רמב"ם הלכות קידוש החודש יח, טז - וכל אלו הדברים בשהיו המדינות שבמערב ושבמזרח מכוונות, כגון שהיו נוטות לצפון העולם משלשים מעלות עד חמש ושלשים מעלות, אבל אם היו נוטות לצפון יתר מזה או פחות, משפטים אחרים יש להן שהרי אינן מכוונות כנגד ארץ ישראל.

16. הלכות קידוש החודש יא, יז - ולפי שהראייה לא תהיה אלא בארץ ישראל כמו שביארנו, עשינו כל דרכי חשבון זה בנויים על עיר ירושלם ולשאר המקומות הסובבין אותה בכמו ששה או שבעה ימים שבהם רואין את הירח תמיד ובאים ומעידים בבית דין, ומקום זה הוא נוטה מתחת הקו השווה המסבב באמצע העולם כנגד רוח צפונית בכמו שתיים ושלשים מעלות עד חמש ושלשים ועד תשע ועשרים.

17. הרב שטיינר - לכאורה קיימת סתירה ברמב"ם לגבי קו הרוחב הדרומי. בהלכות קידוש החודש יא, יז - הוא ציין קו כ"ט (29 מעלות) ואילו בפרק יח הלכה טו שם - ציין הרמב"ם קו ל' (30 מעלות)! וכונתו שהקו האמיתי הוא בין 29 - 30 (זה קו הרוחב של אילת!) והסכים אתי הגר"א נבנצל שליט"א.

18. הרב עמנואל, המעיין - ושמעתי מהרה"ג קלמן כהנא זצ"ל, ששמע מהחזון איש זצ"ל שהישוב יוטבתה (הנמצא מתחת לקו רוחב 30) הינו בודאי חוץ לארץ, וצפונה יותר יש לברר עכ"ל.

19. הרב נחום אליעזר רבינוביץ - הרואה יראה שאין כוונתו בדבריו אלה להגדיר את גבולותיה של ארץ ישראל, ובוודאי לא לומר שהגבול הצפוני של הארץ הוא במעלה החמש ושלשים דווקא, והגבול הדרומי בשלושים או בעשרים ותשע. אלא רבנו מסביר שבשטח בין המעלות הללו, יש ליישם את החשבון מתי תיראה הלבנה בארץ ישראל ובסביבותיה, חשבון הבנוי על הנחות אסטרונומיות וחשבון בקירוב.

הגבולות הדרומיים של עולי בבל

20. גיטין ב. - המביא גט ממדינת הים, צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם... מאשקלון לדרום, ואשקלון - כדרום.

21. תוספות - הקשה ר"ת דאשקלון מארץ ישראל היא, ואר"ת דעולי בבל לא כבשוה...

22. הרב ישראלי - צריך שיהא ברור, שהמדובר על המקומות שהם דרום מערב לאשקלון. שאילו הגבול מזרחה לקו החוף של אשקלון היה כנראה

הרבה יותר דרומה. שאם לא כן נמצא שאפילו חברון, שהיא דרומה לאשקלון, לא היתה בגבול עו"ב, מה שלא יתכן כלל.

מקומות שלא קידשו עולי בבל

23. ירושלמי דמאי ב, א - רבי היתיר בית שאן רבי היתיר קיסרין רבי היתיר בית גוברין רבי היתיר כפר צמח

24. תוספתא אהלות יח, ד - עיירות המובלעות בארץ ישראל כגון סוסיתא וחברותיה אשקלון וחברותיה אף על פי שפטורות מן המעשר ומן השביעית אין בהן משום ארץ העמים.

25. ירושלמי שביעית ו, א - אמר רבי אבהו יש עיירות של כותים שנהגו בהן היתר מימי הושע בן נון והן מותרות... בגין דלא חלטתון מלכותא בידא

26. פני משה - כלומר בשביל אותן העיירות שלא כבש אותם יהושע להיות נחלטין בידו ואין להם דין א"י.

27. עלי תמר - נראה שכמו שהרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל והניחום כדי שיסמכו עליהם ענים בשביעית, כמו כן היו כמה עיירות שהניחו משה ויהושע מלכבשם מאיזה נימוק ידוע ולפיכך הם פטורים ממעשרות.

28. ארץ חמדה, ח"א ד, יא - הר"ש סירלאו מפרש שלעולם היו כבושות על ידי עולי מצרים, ומה שפטורות מן המעשרות הוא משום שהקרקעות משועבדות למלך. לפי הרש"ס מקום זה תורת ארץ ישראל עליו לכל דבר, וכנראה שגם נתקדש על ידי עולי בבל, שהרי לא פטרו אלא מצד השיעבוד למלך הנכרי.

29. חזו"א שביעית ג, יח - כד ועדיין אין אנו בטוחים אם אפשר לסמוך על מפת הארץ שלא דקדקו בדברי חז"ל ושמות הערים, ומקומותיהם נשתנו, ויש שנמחקו זכרם ובנו על אומדנות... וגם עיקר בית שאן אי אפשר לסמוך על השם כי בהמשך הזמן נהרסו וחזרו ונתיישבו ופעמים נעתקו ממקומן הראשון ופעמים נשתנו השמות... ובהלכות שמטה לא הזכיר רבנו אותן המקומות מפני שאין ידועות לנו...

30. חזון איש שביעית כו, ד - יש מקומות בארץ שלא כבשום עולי בבל וגם בהם אין איסור ספיחין... אבל אין הדבר ידוע לנו בעדות ברורה שיש לסמוך עליה וקל להכשל ולכן אין להקל בספיחי ארץ ישראל.

31. מנחת שלמה ג קנח ג - בבית שאן ואשקלון וכו' אע"ג דיש סוברים דלא נהיגי שם כלל דיני שביעית מ"מ מסתבר דיש להחמיר, ואין לסמוך על שמות והשערות שעפ"י חוקרי גיאוגרפיה.

